

İlahiyat Fakültelerinde Zorunlu Arapça Hazırlık Programı¹

Compulsory Arabic Preparatory Program in Theology Faculties

Davut ORHAN*

Öz

Türkiye’de resmî eğitim kurumlarında Arapça dersleri ilk ve ortaöğretimde başlamakta yükseköğretimde devam etmektedir. Yükseköğretim kurumlarının Arap Dili ve Edebiyatı, Arapça Öğretmenliği ve Mütercim-Tercümanlık programlarında müstakil veya farklı ana bilim ve bilim dalları bünyesinde lisans düzeyinde Arapça eğitimi verilmektedir. İlahiyat fakülteleri müfredatında da en az altı yarıyla yayılarak okutulması zorunlu olan Arap Dili ve Belâgati dersleri yer almaktadır. Ayrıca kısmen veya tamamen bir yabancı dilde eğitim veren lisans programlarında hazırlık sınıfı açma zorunluluğu bulunmaktadır. Zorunlu yabancı dil hazırlık sınıflarının nedenleri farklı olduğundan dolayı da birbirinden farklı sonuç ve kazanımları olmaktadır. Bununla birlikte ilahiyat fakülteleri dışındaki lisans programlarında Arapça iletişimsel beceri edinilmesinin yanı sıra yabancı dil eğitimi noktasında, ilahiyat programlarında ise daha ziyade eğitim dili olması yönünden değer kazandığını söylemek mümkündür. Hazırlık sınıfları bağlamında ilahiyat fakülteleri özelinde düşünüldüğünde okuma-anlama becerisi kazandırılmasının ve bu çerçevede biçimbilgisi ve sözdizimiyle ilgili teorik altyapının sağlanmasının temel amaç, iletişimsel becerinin ise ikincil amaç olduğu anlaşılmaktadır. İlgili birimlerin genel olarak hazırlık sınıfı açılmasını, öğrencinin kayıtlı olduğu alandaki Arapça dilindeki dersleri takip edebilmesi, konuları okuyup anlayabilmesi ve temel düzeyde Arapça dil becerilerine sahip olabilmesi şeklinde gerekçelendirmesi de bu kanyı desteklemekle birlikte eğitim-öğretim safhasında hazırlık sınıflarındaki eğitimin tüm dil becerilerini aynı seviyede kapsayan bir dil eğitimi şeklinde algılanarak yürütülmeye çalışıldığı, Arap dilindeki temel kaynakları okuma-anlama eksensli olduğuna pek dikkat edilmediği görülmektedir. Bu çalışmada, ilahiyat fakülteleri çerçevesinde zorunlu Arapça hazırlık programının yasal dayanağına, amacına ve pratikte nasıl yürütüldüğüne yönelik sorulara cevap aranmış, uygulamada karşılaşılan başlıca sorun ve çözüm yöntemleri ele alınmıştır. Ayrıca eğitim-öğretim kalitesinin ve verimliliğinin artırılması ve sürekliliğinin sağlanması için yapılması ve yapılmaması gereken bazı uygulamalara ışık tutularak literatüre katkı sağlaması amaçlanmıştır. Bu bağlamda Arapça hazırlık programı eleştirel bir perspektiften ele alındığında hem teori hem uygulama hem de ilgili mevzuattan kaynaklanan bazı yapısal problemleri olduğu ve bu sorunların programın belirlenen hedefine ulaşmasının önündeki en engel olduğu görülmektedir. Bazı tali sorunların da giderek kronik bir hale dönüştüğü görülmektedir. Dolayısıyla hem ülke içindeki uygulamalar hem de Arapça eğitimi hususunda referans alınabilecek diğer dünya ülkelerindeki uygulamalar dikkate alınarak, hedef ve kazanımların büyük ölçüde belirlendiği, kurumlar arasındaki farklılıkların minimize edildiği standart bir çerçeve çizilmesinin son derece gerekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yabancı Dil Öğretimi, Hazırlık Eğitimi, Arap Dili Öğretimi, Zorunlu Arapça Hazırlık

Abstract

In Turkey, state educational institutions start teaching Arabic in the primary and secondary grades and continue through higher education. Undergraduate level Arabic education is provided within the purview of independent or different departments in the Arabic Language and Literature, Arabic Teaching, Translation, and Interpreting programs of higher education institutions. Courses in Arabic Language and Rhetoric are required to be taught throughout at least six semesters in the theology faculties' curricula. Additionally, undergraduate programs that offer instruction in a foreign language either entirely or in part must begin with a preparation course. The outcomes and benefits of required foreign language preparation lessons differ because of the different motivations behind them. Nevertheless, taking into account a number of factors, it is possible to conclude that it adds value to undergraduate programs outside of theology faculties in terms of literature and foreign language education, in addition to acquiring communicative Arabic skills, and because it is the language of instruction in theology programs. When thinking about theological faculties in the context of preparatory classes, it is clear that the primary goal is to develop reading comprehension skills, with communicative abilities serving as a backup. In this con-

¹ Bu makale, 3. *Türkiye Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda* sözlü olarak sunulan ancak tam metni yayımlanmayan “Türkiye’de Zorunlu Arapça Hazırlık Programı (İlahiyat Fakülteleri Çerçevesinde)” adlı tebliğın içeriği geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek üretilmiş hâlidir. / This article is the revised and developed version of the unpublished conference presentation entitled “Compulsory Arabic Preparatory Program in Turkey (Within the Framework of Theology Faculties)”, orally delivered at the 3rd Turkish Symposium of Social Sciences.

² Dr. Öğretim Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü-Arap Dili ve Belagati Anabilim Dalı, orhandavut@ibu.edu.tr, Orcid: 0000-0002-9826-6207

text, morphology and syntax are provided as the theoretical foundation. This opinion is supported by the relevant units' justifications for opening a preparatory class in general, for being able to follow Arabic language courses in the student's field of study, for being able to read and comprehend the subjects, and for having fundamental Arabic language abilities. It is clear that the goal is to carry it out as a language education, and not built around reading-comprehension of the fundamental Arabic language resources. This study intended to provide answers to questions regarding the mandated Arabic preparatory program within the scope of faculties of theology, including its legal basis, purpose, and practical implementation. It also shed light on the primary issues and practical solutions to those issues. Additionally, certain actions that should and should not be taken to improve the standard and effectiveness of education and training as well as to guarantee its continuity have been explored and added to the body of literature. In this context, it is clear that there are numerous issues with the Arabic preparatory program that are caused by both theory and practice as well as the pertinent laws. In particular, structural issues are considered as the main barrier preventing the program from achieving its objective, and it has been found that some secondary issues that are not promptly treated result in bigger issues. Therefore, it has been determined that it is absolutely necessary to create a standard framework, taking into account both national practices and practices in other countries around the world that can be used as a reference in terms of Arabic education, in which the goals and accomplishments are determined to a large extent and the differences between institutions are minimized.

Keywords: Foreign Language Teaching, Preparatory Education, Arabic Language Training, Compulsory Arabic Preparation

Giriş

Türkiye’de Arapça dil öğretimine ilköğretim ve ortaokullarda seçmeli ders olarak verilmektedir.³ İmam-Hatip okullarında (ortaokul ve lise) ise zorunlu ders olarak devam edilmekte yükseköğretimde de ileri seviyede okutulmaktadır. Yani Arapça öğretimin Millî Eğitim Bakanlığı’nın (MEB) uhdesinde olan kurumlarda temelleri atılmakta, Yükseköğretim Kurulu’na (YÖK) bağlı olan üniversitelerde geliştirilmektedir. Dolayısıyla yükseköğretim kurumlarındaki Arapça eğitiminin, ortaöğretim kurumlarında yapılan eğitimin bir devamı ve mütemmim cüzü olduğu gözünde bulundurulurken bu kurumlardaki eğitimcilerin belli periyotlarla bir araya gelmesi, beraber planlama yapmaları ve eğitimin verimliliği için neler yapılabileceğini tartışmaları pedagojik olarak beklenen bir durum olmakla birlikte maalesef ilgili kurumların gerektiği gibi koordine olamadıkları, birbirlerinden bağımsız hareket ettikleri görülmektedir. Aynı amaca hizmet eden bu kurumların Arapça eğitim kalitesini ölçüp-değerlendirmeye, aksayan yönleri tespit ederek, çözüm bulmaya yönelik çalışmalarının ihtiyaca cevap verecek seviyede olmadığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda ilahiyat hazırlık programlarını bünyelerinde barındıran birimlerin Arapça eğitim-öğretimine ilişkin nispeten daha düzenli çalıştaylar düzenledikleri ve mevcut sorunların çözümüne yönelik bir arayış içinde oldukları görülmektedir. Ancak bu toplantılar her ne kadar pusula mahiyetinde olmaları bakımından değerli ise de burada alınan kararların ve sunulan önerilerin yeterince pratiğe döküldüğünü söylemek mümkün değildir (Yıldız, 2003, s. 209); (Dereli, 2013, s. 217).⁴

Bu çalışmanın hem Arapça hazırlık eğitiminin güncel durumunu yansıtmaları hem de tespit edilen sorun ve çözüm yollarına ışık tutmasının yanı sıra eğitim kalitesinin artırılması için neler yapılabileceğine ilişkin bir fikir vermesi en temel hedefidir. Bu bağlamda Türkiye’deki ilahiyat fakültelerine bağlı zorunlu Arapça hazırlık programıyla ilgili olduğu tespit edilen birbirinden farklı onlarca çalışmadan biri olan *Târîhu ta’lîmi’l-lugati’l-Arabiyye fî Tür-*

³ MEB Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2016). MEB Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı 30.11.2016 tarihli 82 sayılı İlköğretim Arapça Dersi (2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar), Öğretim Programında Değişiklik Yapılması Konulu Kurul Kararı.

⁴ Konuya ilişkin detaylı bilgi için bkz. Musa Yıldız, “İlahiyat Fakültelerinde Arapça Öğretimi ve Problemleri Konulu Çalışma Toplantısı Değerlendirmesi”, Nüsha, IX, Bahar 2003, s. 209; Muhammet Vehbi Dereli, İlahiyat Fakültelerinde Arapça Eğitimi ve Araştırmaları ile İmam Hatip Liselerinde Arapça Eğitimi ve Sorunları Çalıştaylarının Değerlendirmesi, Marife: Dini Araştırmalar Dergisi [Bilimsel Birikim], 2013, cilt: XIII, sayı: 2, ss. 217-221; Edurese Akademi Arapça Koordinasyon Toplantısı ve Çalıştayı, <https://www.youtube.com/watch?v=NrZAY4Ct4Gs> (29.05.2023).

kiyye ve ehem tehaddiyâti adlı araştırma makalesi, İlahiyat fakülteleri çerçevesinde Türkiye'de Arapça eğitiminin ve gelişiminin tarihsel aşamalarının yanı sıra programların uygulanması ve uygulanmasında karşılaşılan en önemli problemlere ışık tutarken (Orhan & Alrofaidy & Haglan, 2021), *İlahiyat fakültesi Arapça hazırlık programı üzerine bir değerlendirme* adlı çalışma ise Hitit Üniversitesi İlahiyat fakültesi özelinde zorunlu Arapça hazırlık programı hakkında sayısal veriler yanı sıra 2018-2019 eğitim öğretim yılı hazırlık programına kayıtlı öğrencilerin Arapça dersine yönelik düşünce ve tutumları, boylamsal araştırma tekniğiyle uygulanan anketler ve yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular çerçevesinde değerlendirilmiş, sorunlar ve öneriler bağlamında Arapça öğretiminde profesyonelleşme ve kurumsallaşmaya yönelik yöntemler belirlenmeye çalışılmıştır (Çoştur & Yılmaz, 2020). *İlahiyat fakültesi hazırlık sınıfı öğrencilerinin Arapça dersine ilişkin tutumları* adlı makalede de İlahiyat fakültesi hazırlık sınıfı öğrencilerinin Arapça dersine yönelik görüş ve tutumları incelenmiştir. Örneklem olarak da Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat fakültesi hazırlık sınıfı öğrencileri seçilmiştir. Araştırma verilerini toplamak için Ulviye Aydoslu tarafından geliştirilen "İngilizce dersine yönelik tutum ölçeği" (Aydoslu, 2005) Arapçaya uyarlanarak kullanılmıştır. 2018-2019 eğitim öğretim yılı bahar yarıyılına baz alan ve 166 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilen araştırmanın bağımsız değişkenleri, cinsiyet, öğretim türü, mezun olunan lise türü ve Arapçaya ayrılan zamandan oluşmuştur. Toplanan verilerin SPSS yazılımı kullanılarak analiz edilmesi sonucunda elde edilen bulgular, hazırlık öğrencilerinin çoğunun Arapça dersine yönelik olumlu bir tutuma sahip olduklarını, cinsiyet ve öğretim türü değişkinlerinde ise anlamlı bir fark bulunmadığını göstermiştir (Arpaçukuru & Üzümcü, 2020).

İsmail Ekinci tarafından kaleme alınan *İlahiyat fakültesi öğrencilerine verilen Arapça hazırlık eğitime dair bir inceleme* adlı çalışmada da günümüzde ilahiyat fakültelerinde okutulan Arapça hazırlık eğitimi ele alınmıştır. Çalışma, Bitlis Eren Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi 2018-2019 eğitim ve öğretim yılı zorunlu Arapça hazırlık sınıfları ile sınırlandırılmıştır. Arapça eğitim kalitesinin ortaya konulması amacıyla 90 öğrenciye 33 sorudan oluşan anket uygulanarak veriler değerlendirilmiş ve eğitim kalitesinin artırılması için neler yapılabileceğine ilişkin öneriler sunulmuştur (Ekinci, 2019).

Bu çalışmada temel olarak ilahiyat/İslâmî ilimler fakültelerindeki zorunlu Arapça hazırlık programlarıyla sınırlı olmakla birlikte bir fikir vermesi bakımından İlahiyat fakülteleri dışındaki zorunlu Arapça hazırlık sınıfı olan lisans bölümlerine de kısaca değinilecektir. Çalışmada ilk olarak zorunlu yabancı dil hazırlık programının dayanağı, amacı ve muafiyet/yeterlilik gibi konular irdelenerek konunun yasal arka planı çizilmiştir. Ardından mevcut duruma projeksiyon tutma amacıyla zorunlu Arapça hazırlık programlarına ilişkin kaleme alınan pek çok çalışma incelenmiş, programın uygulandığı birçok kurumdaki teorik ve pratik işleyiş gözden geçirilerek, eğitim ve öğretim başarısını etkileyen çeşitli faktörler göz önünde bulundurulmuştur.

Çalışmanın öneriler bölümünde ise Arapça hazırlık programlarında tespit edilen başlıca sorunlar ele alınmış, eğitim kalitesinin yükseltilmesine, eğitim-öğretim sürecinin denetlenebilir ve standart olabilmesi için dikkat edilmesi gereken noktalara ışık tutulmuştur.

İlahiyat fakülteleri ile İslâmî İlimler fakültelerinin aynı müfredata sahip olduğu göz önünde bulundurularak çalışmanın bazı bölümlerinde yer alan ilahiyat fakültesi ifadesi bu ikisini de kapsayacak anlamda kullanılmıştır. Çalışma başta "2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ve 29662 sayılı resmî gazetede yayımlanan "Yükseköğretim Kurumlarında Yabancı Dil Öğretimi ve Yabancı Dille Öğretim Yapılmasında Uyulacak Esaslara İlişkin Yönetmelik"⁵ ile

⁵ Bu yönetmeliğin 10. maddesi gereği 04/12/2008 tarihli ve 27074 sayılı resmî gazetede yayımlanan "Yükseköğretim kurumlarında yabancı dil öğretimi ve yabancı dille öğretim yapılmasında uyulacak esaslara ilişkin yönetmelik" adlı önceki yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır.

bu kanun ve yönetmeliğe istinaden ilgili yükseköğretim kurumları tarafından çıkarılan *Ön Lisans ve Lisans Eğitim-Öğretim Yönetmeliği*, *Ön Lisans ve Lisans Eğitim-Öğretim Yönergesi*, *Yabancı Dil Hazırlık Sınıfları Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönergesi* gibi mevzuatların yanı sıra hazırlık sınıflarını yürüten birimlerin resmi internet sitelerinde bulunan öğrenci el kitabı ve sık sorulan sorular gibi bölümler referans alınarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmada geçen konuların somutlaştırılması adına ilgili alanda yerleştirme puanı yanı sıra devlet/vakıf üniversitesi gibi eğimi direkt veya dolaylı olarak etkileyen faktör, imkân ve olanaklar dikkate alınarak farklı eğitim kurumlarından örneklere yer verilmiştir.

Zorunlu Arapça Hazırlık Programı

Zorunlu Arapça hazırlık sınıflarını da içine alan yükseköğretim kurumlarında yabancı dil öğretimi ve yabancı dille öğretim yapılmasına ilişkin yasal çerçeve daha önce de geçtiği üzere ilgili kanun ve yönetmelik hükümleridir. Yükseköğretim kurumları, yabancı dil eğitim ve öğretimine yönelik usul ve esasları adı geçen kanun ve yönetmelik hükümlerine göre düzenlemek zorundadır.

Dayanağı

Kısmen (%30) veya tamamen yabancı dilde eğitim veren yükseköğretim programlarında hazırlık sınıfı uygulanmasının zorunlu olduğuna ilişkin yasal dayanak 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 14. ve 44. maddeleri ile 23.03.2016 tarih ve 29662 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Yükseköğretim Kurumlarında Yabancı Dil Öğretimi ve Yabancı Dille Öğretim Yapılmasında Uyulacak Esaslara İlişkin Yönetmelik'tir. Yine aynı mevzuatta hazırlık sınıfı uygulanmasının zorunlu olmadığı programlarda isteğe bağlı yabancı dil hazırlık sınıfı açılabilceği de ifade edilmektedir. (Resmî Gazete, 2021).

Amacı

YÖK'ün ilgili mevzuatında zorunlu yabancı dil hazırlık programının amaç ve hedeflerinin ne olduğuna yönelik açık bir ifade bulunmamakla birlikte bu programı yürüten üniversitelerin mevzuat ve web siteleri incelendiğinde bu hususta birbirine yakın ifadelere yer verildiği görülmektedir. Bu bağlamda içinde Arapçanın da olduğu zorunlu yabancı dil hazırlık programın amaç ve hedefinin ne olduğuna yönelik kullanılan en yaygın ifadelerden bazıları şunlardır:

✓ *“Hazırlık sınıfı eğitim ve öğretiminin amacı; Avrupa Ortak Dil Çerçeve Kriterlerinde⁶ öngörülen, yabancı dilin temel kuralları ile sözlü ve yazılı anlama-anlatma yöntemlerini öğretmek, çeşitli alanlardaki yayınları izleyebilme becerisi edindirmek, sosyal ve akademik yaşam için gereken dil iletişimini sağlama yeterliğini kazandırmaktır (Bursa Uludağ Üniversitesi, 2021).*

✓ *Hazırlık sınıfı eğitim-öğretiminin amacı; Öğrencilerin kaydoldukları eğitim-öğretim programlarının öngördüğü dersleri takip edebilmek için Arapça okuma, anlama, yazma, konuşma ile ilgili temel bilgi ve beceriler yanında meslekî ve sosyal hayatta gerekli olan Arapça dil yeterliliğini kazandırmaktır (Mardin Artuklu Üniversitesi, 2021).*

✓ *Arapça Hazırlık eğitiminin amacı; Kısmen veya tamamen yabancı dilde eğitim-öğretim yapan fakülte ve bölümler için zorunlu Arapça eğitim ve*

⁶ Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) dil eğitiminde amaçların, içeriğin ve yöntemlerin açık bir şekilde tanımlanması için ortak bir temel sağlamak üzere Avrupa Konseyi tarafından geliştirilmiştir. 2001 yılından bu yana Avrupa genelinde ve diğer kıtalarda kullanılmaktadır. A1, A2, B1, B2, C1 ve C2 seviyelerinden oluşan CEFR dil içindeki yeteneği geliştirmek için uluslararası bir standart olup dil yeteneğini kanıtlamayı amaçlamaktadır. bk. <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages/home> (Erişim: 25 Eylül 2021).

öğretimine ilişkin usul ve esaslara göre öğrenci yetiştirmektir. Öğrencilere, aldıkları yabancı dilin temel kurallarını öğretmek, yabancı dil kelime haznelerini geliştirmek, yabancı dilde duyduğunu ve okuduğunu anlayabilmelerini ve kendilerini sözlü ve yazılı olarak ifade edebilmelerini sağlamak amacıyla ileri düzeyde dil yeterliğini ve üniversitenin hedefleri doğrultusunda öğrencilerin lisans programlarını takip edebilmeleri için gerekli olan dil becerilerini kazandırmaktır (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, 2021).

✓ Hazırlık eğitimi ve öğretiminin amacı; Diller için Avrupa ortak başvuru metnine göre lisans programları için B2 seviyesinde yabancı dil yeterliğini kazandırmaktır (Gazi Üniversitesi, 2021).

✓ Hazırlık sınıfında verilen yabancı dil öğretiminin amacı, öğrenciye Arapçanın temel kurallarını öğretmeyi, Arapça kelime hazinesi ve cümle bilgisini geliştirmeyi, bu dille okuduğunu ve duyduğunu anlayabilmeyi, kendini sözlü ve yazılı olarak ifade edebilmeyi ve fakültede bu dille verilen dersleri aktif bir şekilde takip edebilmeyi sağlamaktır (İstanbul Üniversitesi, 2021).

✓ Hazırlık eğitim-öğretiminin amacı; öğrencilerin kayıtlı oldukları programın öngördüğü dilde derslerini takip edebilecek ve alanlarında araştırma yapabilecek şekilde, belirlenen dil düzeyinde okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerini geliştirmektir (Marmara Üniversitesi, 2016).

✓ Hazırlık eğitim-öğretiminin amacı öğrenciye hedef dilde okuduğunu ve duyduğunu anlayabilme, duygu ve düşüncelerini yazılı ve sözlü olarak ifade edebilme, mesleki ve sosyal hayatta gerekli olan iletişimi hedef dili kullanarak sağlayabilme yeterliğini kazandırmaktır (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, 2015).

Yukarıda yer verilen tüm bu ifadeler dikkate alındığında söylemek gerekir ki zorunlu yabancı dil hazırlık gerektiren lisans programları birbirinden farklı olmasına rağmen (üniversiteye yerleşme için dil puanı koşulunun olup-olmaması, yabancı dil eğitimi mi yabancı dille eğitim mi yapıldığı gibi) birçok kurumun sanki aynı amaç ve aynı seviyedeki öğrencilere eğitim yapıyor izlenimi vererek mevzuatlarda birbirine benzer ifadeler kullanmaları hatta farklı programlara kayıt olan öğrencilere benzer programları uygulamaları dikkat çekmektedir. Ayrıca ilgili yüksek öğretim kurumlarının belirtilen amaç ve hedeflere ne derece ulaştıklarını ölçen ve değerlendiren ulusal çapta standart bir sistem olmadığından ve bu hususta yeterli derecede akademik veri bulunmadığından sonuca ilişkin sağlıklı bir değerlendirme yapmanın da zor olduğunu belirtmek gerekir. Bundan dolayı meselenin amaç ve sonuçları odaklı olarak tüm boyutlarıyla ele alınarak, gözden geçirilmesi ve bu çerçevede program yapılması son derece önemlidir.

Seviye Tespit ve Yeterlik/Muafiyet Sınavı

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşıldığı üzere zorunlu yabancı dil hazırlık eğitiminin esas amacı öğrencilerin kayıtlı oldukları programın öngördüğü yabancı dildeki dersleri takip edebilmeleri için gerekli dil becerilerinin yanında meslekî ve sosyal hayatta ihtiyaç duyulan temel dil yeterliliğini kazandırmaktır. Bu gerekçe hazırlık eğitimi almak zorunda olan öğrencilerin dil seviyelerini tespit edip ne derece eğitime ihtiyaç duyduklarını belirleyen seviye tespit sınavının yanı sıra öğrencinin hazırlık eğitimine ihtiyacı olup olmadığını belirleyen yeterlik sınavını ve hazırlık sınıfından muaf olmalarını sağlayan bir bakıma dış yeterlik olarak nitelendirilebilecek bazı koşulları gerekli kılmaktadır. Nitekim Arapçayı da kapsayan yabancı dil hazırlık programlarında seviye tespit sınavı, yeterlik sınavı ve muafiyetin yasal dayanağı ilgili yönetmeliğinin “*Yabancı dil yeterlilik ve seviye tespit*

sınavları” başlıklı 6. maddesinde yer almıştır. Söz konusu madde fıkra ve bentleriyle şöyledir:

“(1) Öğretim dili kısmen veya tamamen yabancı dilde olan yükseköğretim programına ilk defa kayıt yaptıran öğrenciler, kayıt yaptırdığı öğretim yılının başında, yükseköğretim kurumları tarafından düzenlenen yabancı dil seviye tespit ve/veya yeterlilik sınavına tabi tutulurlar. Yükseköğretim kurumları, senato kararı ile yabancı dil seviye tespit sınavı ile yeterlilik sınavını tek bir sınav veya ayrı ayrı sınavlar halinde uygulayabilir.

(2) Yabancı dil yeterlilik ve/veya seviye tespit sınavından alınan puana göre öğrencinin yabancı dil hazırlık sınıfından muaf olup olmadığı ile yabancı dil hazırlık sınıfında hangi seviyeden öğrenim göreceği belirlenir.

(3) Aşağıdaki öğrenciler yabancı dil seviye tespit ve yeterlilik sınavından muafır:

a) En az son üç yılında, öğretim dili olarak belirlenen yabancı dilin anadili olarak konuşulduğu bir ülkede o ülke vatandaşlarının devam ettiği ortaöğretim kurumlarında eğitim görüp ortaöğrenimini bu kurumlarda tamamlayanlar.

b) Yükseköğretim Kurulu tarafından kabul edilen merkezi yabancı dil sınavları ile eşdeğerliği kabul edilen uluslararası yabancı dil sınavlarında yükseköğretim kurumu senatosunun belirlediği puanla başarılı olanlar.

(4) Üçüncü fıkranın (b) bendi kapsamına giren sınavlarda alınan puanın değerlendirmeye alınabilmesi için, sınavı yapan ilgili kurumlar tarafından belirlenen sınav geçerlilik süresi esas alınır. Sınavın geçerlilik süresinin belli olmaması halinde bu süre Yükseköğretim Kurulu tarafından belirlenir.” (Resmî gazete, 2016).

Sonuç olarak aşağıda zikredilen koşullardan birine sahip olan öğrencilerin zorunlu yabancı dil hazırlık eğitimi almak zorunda olmadıkları görülmektedir:

1- Akademik yılın başında düzenlenen Arapça yabancı dil seviye tespit ve/veya Arapça yeterlik sınavında ilgili yükseköğretim kurumunun senato kararı ile belirlenen kriterler çerçevesinde başarılı olan öğrenciler.

2- Resmi dili Arapça olan bir ülkede ortaöğrenimini tamamlayarak buradan mezun olan öğrenciler.

3- Arapça alanında olmak kaydıyla üzerinden henüz 5 yıl geçmemiş⁷ YDS, e-YDS ve YÖKDİL sınavlarının veya YÖK tarafından kabul edilen uluslararası yabancı dil sınavlarından birinden ilgili üniversite senatosunun belirlediği puana sahip olan öğrenciler.

⁷ YÖK’ten üniversitelere gönderilen 07/06/2016 tarih ve 34014 sayılı yazıda, Yükseköğretim Kurulu’nun 01/06/2016 tarihinde gerçekleşen toplantısında yükseköğretim kurumlarında yabancı dil eğitiminde esas alan yabancı dil sınavlarının 5 yıl boyunca geçerli olduğuna karar verildiği belirtilmiştir. bk. Üniversitelere gönderilen Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının 07/06/2016 tarih ve 75850160-199-34014 sayılı yazı.

Zorunlu Arapça Hazırlık Sınıfı Olan Lisans Programları

Hâlihazırda öğrencisi olup-olmadığına ve henüz öğrenci alıp-almadığına bakmaksızın zorunlu Arapça hazırlık programı olan lisans programları ve bu bölümleri bünyelerinde barındıran başlıca yükseköğretim kurumları şunlardır:⁸

Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü/Fen-Edebiyat Fakültesi: Bingöl Üniversitesi, Kilis Üniversitesi ve Kafkas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi bünyesinde lisans eğitimi vermekte olan üniversitelerdendir (Bingöl Üniversitesi, 2021; Kafkas Üniversitesi, Kilis Üniversitesi, 2021).

Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü/Edebiyat Fakültesi: Atatürk Üniversitesi, Dicle Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve Mardin Artuklu Üniversitesi ve Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi bünyesinde lisans eğitimi vermekte olan başlıca üniversitelerdir (Atatürk Üniversitesi, 2021; Dicle Üniversitesi, 2021; İstanbul Üniversitesi, 2021; Mardin Artuklu Üniversitesi, 2021; Selçuk Üniversitesi, 2021).

Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü/Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi bünyesinde lisans eğitimi vermekte olan bir üniversitedir (Ankara Üniversitesi, 2021).

Arapça Mütercim-Tercümanlık Bölümü/Fen-Edebiyat Fakültesi: Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi bünyesinde lisans eğitimi vermekte olan bir üniversitedir (Kırıkkale Üniversitesi, 2021).

Arapça Mütercim-Tercümanlık Bölümü/Edebiyat Fakültesi: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Edebiyat Fakültesi bünyesinde lisans eğitimi vermekte olan bir üniversitedir (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, 2021).

Arapça Mütercim ve Tercümanlık Bölümü/İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İstanbul Okan Üniversitesi İnsan Ve Toplum Bilimleri Fakültesi bünyesinde lisans eğitimi vermekte olan üniversitelerdir (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2021; İstanbul Okan Üniversitesi, 2021).

Arapça Mütercim ve Tercümanlık Bölümü/Yabancı Diller Yüksekokulu: Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, KTO Karatay Üniversitesi, Yalova Üniversitesi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu bünyesinde lisans eğitimi vermekte olan başlıca üniversitelerdir (Selçuk Üniversitesi, 2021; İstanbul Aydın Üniversitesi, 2021; KTO Karatay Üniversitesi, 2021; Yalova Üniversitesi, 2021; On Dokuz Mayıs Üniversitesi, 2021).

Arapça Öğretmenliği Bölümü/Eğitim Fakültesi: Gazi Üniversitesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Süleyman Demirel Üniversitesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi ve Adıyaman Üniversitesi Eğitim Fakültesi bünyesinde lisans eğitimi vermekte olan üniversitelerdir (Gazi Üniversitesi, 2021; Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2021; Süleyman Demirel Üniversitesi, 2021; Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, 2021; İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, 2021; İstanbul Aydın Üniversitesi, 2021; İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, 2021; Adıyaman Üniversitesi, 2021).

İlahiyat/İslami İlimler Fakülteleri: İlahiyat fakülteleri ile müfredatı tamamen aynı olan İslâmî ilimler fakültelerinin çoğunda⁹ ilgili mevzuat gereği zorunlu Arapça hazırlık sınıfı

⁸ Lisans düzeyinde Arapça öğretim yapılan programlar ve bu programların üniversitelerin hangi birimlerine bağlı olduğuna yönelik aşağıdaki veriler YÖK'ün resmî internet sitesinden elde edilmiştir. Açık ve uzaktan eğitim programları kapsamı dışı bırakılmıştır.

⁹ Yükseköğretim kurumlarında bir programın öğretim dilinin en az %30 yabancı dilde verilmesi veya tamamen yabancı dilde verilmesinin talep edilmesi halinde talep edilen programın Zorunlu Yabancı Dil Hazırlık Sınıfı Açma Esaslarından olan programın bulunduğu bölümde en az 3'ü öğretim üyesi olmak üzere 5 öğretim elemanının 85

bulunmaktadır.¹⁰ İlahiyat fakültelerinin 2020 itibariyle sayılarının 100 civarında olması ve diğer programlara nispeten sayısal bakımdan ciddi bir orana sahip olmalarının yanı sıra¹¹ müfredatlarındaki derslerin temel kaynaklarının çoğunun Arapça olması onların Arapça öğretiminin yapıldığı kurumların başında yer almalarını sağlamıştır. Bu fakültelerin çoğu kısmen yabancı dilde eğitim veren programlar kategorisine girerken bazılarında ise eğitim tamamen Arapça veya İngilizcedir. Programda verilen derslerin toplam kredisinin en az %30'unun yabancı dilde verildiği eğitim “kısmen yabancı dilde eğitim”, öğrencilerin öğrenimleri süresince bağlı oldukları öğretim planında bulunan derslerin tamamını -Türkçe verilmesi zorunlu olan dersler hariç- programın öğretim dilinde almak zorunda oldukları program ise tamamen (%100) yabancı dilde eğitim olarak tanımlandığını ve eğitim dili tamamen Türkçe olan ilahiyat fakültelerinde hazırlık sınıfı zorunluluğu bulunmadığını hatırlatmak gerekir.¹² Ayrıca ne kısmen Arapça eğitimi yapılan programların bu oranı nasıl ve ne şekilde ölçtüklerine ilişkin ne de Arapça yabancı dil eğitiminin zorunlu olduğu ve zorunlu olmadığı programlar arasında Arapça eğitimi açısından ne tür bir fark olduğuna dair bir veri bulunmaktadır.

Yukarıda zikredilen lisans bölümleri incelendiğinde ilahiyat programı dışındaki bölümlerin dil eğitim ve öğretiminin gerçekleştirildiği program olarak kabul edildikleri dolayısıyla bu bölümlere yerleşmede Temel Yeterlilik Testine (TYT) ek olarak Yabancı Dil Testi (YDT) puan türüne sahip olma koşulu arandığı, ilahiyat programları ise temel olarak dil eğitimi yapılan bir program olarak görülmediğinden YDT koşulu aranmadığı anlaşılmaktadır (ÖSYM, 2021).

Arap Dünyasında ve Batı Ülkelerinde Zorunlu Arapça Hazırlık Programı

Bu çalışmanın ana teması her ne kadar Türkiye'de zorunlu Arapça hazırlık programı ise de bir fikir vermesi bakımından Türkiye dışında–faaliyet gösteren yüksek öğrenim kurumlarında zorunlu Arapça eğitim meselesini incelemenin yararlı olacağı kanısındayız. Bu bağlamda genel olarak Batı ülkelerinde eğitim dili tamamen veya kısmen Arapça olduğu programlarda hem ulusal hem de uluslararası öğrencilerden fakülte derslerini takip edebilmeleri için Arap dilini yeterli düzeyde bilmeleri beklenmekle birlikte bu çoğu üniversitede bir ön koşul değildir. Arapça eğitime sıfırdan başlanabildiği gibi daha ileri bir düzeyden de başlanabilmektedir. Bu çerçevede bazı üniversiteler ilgili programın eğitmen ve öğrencilerini eğitim amaçlı bir ya da iki dönem Arap ülkelerine gönderdikleri görüldüğü gibi bazen de istihdam edilecek eğitim elemanlarından öğretilecek dilin konuşulduğu bir ülkede belirli bir zaman geçirmiş olma koşulu arayabilmektedir (Edinburgh University, 2021; American University, 2021; Portland State University, 2021; OECD, 2021).

olan yabancı dil şartını sağlaması önkoşuldur. bk. <https://www.yok.gov.tr/kurumsal/idari-birimler/egitim-ogretim-dairesi/zorunlu-yabanci-dil-hazirlik-sinifi-acma-esaslari> (Erişim 15 Eylül 2021).

¹⁰ <https://ilahiyat.marmara.edu.tr/> (Erişim 15 Eylül 2021); <https://uludag.edu.tr/ilahiyat> (Erişim 15 Eylül 2021); <http://iif.fsm.edu.tr/> (Erişim 15 Eylül 2021); <https://ilahiyat.ibu.edu.tr/> (Erişim 15 Eylül 2021); YÖK, “Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi”, <https://istatistik.yok.gov.tr/> (Erişim 15 Eylül 2021).

¹¹ YÖK, “Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi”, <https://istatistik.yok.gov.tr/> (Erişim 15 Eylül 2021).

¹² Öğretim dili İngilizce olan bölümlerde zorunlu İngilizce hazırlık uygulaması bulunmaktadır. Bkz. <https://ilahiyat.marmara.edu.tr/fakulte/genel-bilgiler> (Erişim: 31 Ağustos 2022); <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-bolum.php?b=10007> (Erişim 15 Eylül 2021); <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-bolum.php?b=97105> (Erişim 15 Eylül 2021); <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-bolum.php?b=20041> (Erişim 15 Eylül 2021); <https://ilahiyat.istanbul.edu.tr/tr/content/lisans-programlari-mufredati-637474393131019207/lisans-programlari-mufredati> (Erişim 15 Eylül 2021); <https://ilahiyat.marmara.edu.tr/ogrenci/ders-programlari-icerikleri> (Erişim 15 Eylül 2021); <https://ilahiyat.ibu.edu.tr/ogrenci/arapca-hazirlik> (Erişim: 11 Eylül 2021); <https://islamiilimler.aku.edu.tr/fakulte-tanitimi/> (Erişim: 11 Eylül 2021); <http://iif.fsm.edu.tr/islami-Ilimler-Fakultesi-Bolumler--Islami-Ilimler> (Erişim: 11 Eylül 2021); [https://www.aybu.edu.tr/İslamiilimler/tr/sayfa/1479/S%C4%B1k-Sorulan-Sorular-\(Erişim: 11 Eylül 2021\).](https://www.aybu.edu.tr/İslamiilimler/tr/sayfa/1479/S%C4%B1k-Sorulan-Sorular-(Erişim: 11 Eylül 2021))

Arap ülkelerinde de bu hususta bir standart olmamakla birlikte bazı yükseköğretim kurumları uluslararası öğrencilerin -Arap uyruklu olmayan- kaydolmak istedikleri bölüm müfredatındaki dersleri takip edebilecek düzeyde Arapça bilmelerini şart koşup, bunu belgelendirmelerini talep ederken, bazı ülkelerdeki yükseköğretim kurumlarının ise böyle bir zorunluluğu olmamakla birlikte Arapça eğitimi almak isteyen öğrencilere bu yönde imkânlar tanınmakta, yüksek eğitim kurumu bünyesinde bulunan dil merkezlerinde uluslararası öğrencilere yönelik olarak bir bölüme kayıtlı olup olmadığına bakılmaksızın farklı düzeylerde ücretli veya ücretsiz olarak kurs verilmektedir (The General Secretariat of the Council of Ministers, 2021; Etec, 2021).

Sonuç olarak; Türkiye'deki zorunlu hazırlık dil sınıfları tarzında bir uygulamanın Batı ülkelerindeki ve Arap ülkelerindeki yükseköğretim kurumlarında uygulanmadığı bu durumun büyük ölçekte Türkiye'ye özgü olduğu anlaşılmaktadır.

Zorunlu Arapça Hazırlık Programı Uygulamalarından Örnekler

Yukarıda da geçtiği gibi yabancı dil hazırlık sınıflarında eğitim ve öğretim ilgili kanun ve yönetmelik hükümlerine göre düzenlenip yürütülmektedir. Temel bir çerçeveye çizen söz konusu yönetmelikten anlaşılacağı üzere ders müfredatı, ders saatleri, sınavlar, başarılı sayılmak için sınavlarda alınması gereken asgari puan ve devam durumu gibi hususlar eğitimin yapıldığı birimin kararı ve üniversite senatosunun onayına bırakılmıştır. Zorunlu Arapça eğitimi yapılan birimler konuya ilişkin mevzuata dayanarak yabancı dil hazırlık eğitiminde uygulanacak usul ve esasları düzenleyen yönetmelik ve yönergeleri çıkarırken kısmî bir serbestliğe sahip olmalarından dolayı bu hususta tüm program ve birimler için geçerli bir standarttan bahsetmek mümkün değildir. İlgili programların amaç ve hedeflerinin farklı olması aralarında neden bir standart olmadığı sorusuna mantıklı bir cevap olabilir. Nitekim daha önce de geçtiği gibi Arap dili ve edebiyatı, mütercim-tercümanlık (Arapça) ve Arapça öğretmenliği bölümlerinde Arapça temel bir alan olup YKS-3 puan türüyle (TYT+YDT) öğrenci alırken, İlahiyat fakültelerinde ise Arapça temel bir alan olmaktan ziyade eğitim dilidir yani bir amaç değil araçtır. Yabancı dil eğitimi ile yabancı dille eğitim ayrı uygulamalar olduğundan bu bölümlerdeki hazırlık eğitimleri arasında farklılıkların olması doğal görülmelidir (Resmî Gazete, 2021).

Arapça hazırlık programına sahip birimlerin çoğunluğu hazırlık sınıflarını lisans eğitiminin verildiği binada bünyesindeki öğretim elemanlarınca icra ederken bazı birimler ise yabancı diller yüksekokulu aracılığıyla yürütmektedir. Yabancı diller yüksekokulu hem kendi bünyesindeki mütercim-tercümanlık bölüm öğrencilerine hem de ilahiyat programına kayıtlı öğrencilere hazırlık eğitimi vermektedir. Bu eğitim kurumlarının bazıları Arapça eğitimini, uluslararası dil eğitim-öğretim standartlarına ve dil eğitimi hususunda pedagojik formasyona sahip kadrosundaki öğretim elemanları marifetiyle icra ederken bazıları ise Temel İslam Bilimleri bölümüne bağlı Arap Dili ve Belâgati anabilim dalı öğretim görevlileri tarafından yürütmektedir. Ayrıca yabancı diller yüksekokullarından bazıları eğitimi kendi binalarında icra ederken diğer bazıları ise ilahiyat fakültelerinin çatısı altında yürütmektedir. Görüldüğü gibi hem öğretim elemanları hem de eğitim mekânı noktasında bir standart ve ölçü bulunmamaktadır. Konuya ilişkin yasal boşluklardan kaynaklanan bu durum Arapça hazırlık eğitiminin yüksek öğretim kurumlarının hangi birim ve öğretim elemanlarınca ve ne şekil uygulanacağı hususunda henüz ulusal bir ölçüt olmadığını göstermektedir. Kaldı ki Arapça hazırlık eğitiminin yabancı diller yüksekokulunun veya ilahiyat fakültesinin uhdesinde yürütülmesinin eğitimin verimliliği açısından ne gibi bir farkı olduğuna ilişkin sağlıklı bir akademik veriye sahip değiliz. (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, 2021; Kırıkkale Üniversitesi, 2021).

Zorunlu Arapça hazırlık sınıfı olan tüm programların merkezinde Arap dili olmakla birlikte özellikle ilahiyat fakültelerindeki Arapça eğitimi ile diğer programlardaki Arapça

eğitimi arasında amaç ve hedefler açısından bariz farklılıklar bulunmaktadır. İletişimsel beceri yanı sıra dil öğretim felsefesine odaklanan Arap dili ve edebiyatı, mütercim-tercümanlık (Arapça) ile Arapça öğretmenliği bölümlerinin temel hedefi Arapçayı dört dil becerisine göre öğretmek öğrencilerin bu yönde yetkinlik kazanmalarını sağlamak ve bir ders olarak nasıl öğretileceğinin metotlarını öğretmektir. Bu bölümlerde Arapça eğitimi yabancı dil eğitimi hüviyetine sahip iken ilahiyat fakültelerinde ise daha çok yabancı dille eğitim çerçevesindedir. Dolayısıyla ilahiyat fakültelerindeki Arapça eğitimin temel amacı yukarıda da ifade edildiği üzere İslâmî ilimlerin Arapça olan ana kaynaklarına ulaşmak ve bu kaynakları anlamadır. Netice olarak ilahiyat fakültelerinin hazırlık sınıflarında öğretimi yapılan Arapça alana ilişkin kaynaklara sağlıklı bir şekilde nüfuz etme, okuma-anlama becerilerini geliştirme eksenli olup, ilk hedefi ve asıl amacı alanla ilgili Arapça metinleri doğru okumak ve anlamlandırmaktır. Arapçanın iletişim odaklı kullanımı ve yabancı bir dil olarak nasıl öğretileceğine yönelik incelikler ise ikinci plandadır.

Mesele Arapça öğrenimi çerçevesinde düşünüldüğünde mevcut koşullar gereği ehemmin mühimme tercihi zorunludur. Yani dört dil becerisinden en fazla ihtiyaç duyulanlara ağırlık verilmelidir. Ayrıca dil öğretmenlerinin mesleki niteliği, sayısı; sınıf ortamı, sayısı ve toplam ders saatleri gibi eğitimin verimliliğini ve kalitesini direkt veya dolaylı olarak etkileyen hususlar da göz önünde bulundurulmalıdır.

Söz konusu programların hazırlık dâhil olmak üzere eğitim süreleri göz önünde bulundurulduğunda ne demek istendiği çok daha net bir şekilde ortaya çıkacaktır. Hazırlık artı dört yıl yabancı dil eksenli bir program (dört beceriyi hedefleyen) ile hazırlık artı diğer onlarca derse (farklı alanlarda) ek olarak haftada iki saat yabancı dil dersi (altı dönemde)¹³ olan bir programın aynı hedefi ve amacı taşıyamayacağı açıktır. Zaten zorunlu Arapça hazırlık sınıflarının ait oldukları lisans programlarının amaç ve yeterlilikleri incelendiğinde aralarında önemli bir farkın olduğu görülecektir. Dolayısıyla yabancı dil öğretimi ile yabancı dille eğitim birbirine karıştırılmamalıdır.

Günümüzde ilahiyat fakültelerinin Arapça eğitim yapılan diğer programlara nispeten sayıca fazla olmaları her ne kadar onları Arapça noktasında ön plana çıkarsa da kimi zamanlar bu fakültelerdeki Arapça eğitimin tüm yönleriyle diğer Arapça programlarıyla aynı hedefi ve amacı olduğu yanlışlığını doğurmakta, ilahiyat fakültelerinde verilen Arapça eğitiminin diğer Arapça programlarda verilen eğitimin neticelerine ulaşması gerektiği yanlışlığına yol açmaktadır. İlgili programlara yerleşme puanları yanı sıra öğretmenlik alanları, atama ve ders yürütme esaslarına bakıldığında konu daha iyi anlaşılmaktadır. Bu bağlamda daha önce de ifade edildiği gibi Arap dili ve edebiyatı, Arapça öğretmenliği ve Arapça mütercim ve tercümanlık bölümlerine YKS-3 (YDT) puanı türüyle, ilahiyat fakültelerine ise sözel puan türüne göre öğrenci alınmaktadır. Ayrıca milli eğitim bünyesinde öğretmen olarak atanmak için gerekli olan esasların yer aldığı çizelgede de görüleceği üzere Arapça alanına atanmak için Arapça Öğretmenliği, Arap Dili ve Edebiyatı bölümü veya Mütercim-Tercümanlık (Arapça) bölümlerinden birinden mezun olma şartı aranmaktadır. İlahiyat fakülteleri mezunları ise Arapça dersi verebilme yeterliliğine sahip görülmekle birlikte Arapça alanına atanmamaktadır.¹⁴ Ayrıca ilk ve orta dereceli devlet okullarında Arapça dışındaki diğer yabancı dil derslerini (İngilizce-Almanca-Fransızca) verebilmek için esas olarak ilgili alandan lisans düzeyinde mezun olma koşulu bulunurken daha fazla çaba isteyen Arapça dilinde

¹³ YÖK'ün 01 Temmuz 2015 tarihli Yürütme Kurulu Toplantısında aldığı karar gereği 2015-2016 eğitim-öğretim yılının başından uygulanmak üzere İlahiyat fakültelerinde Arap Dili ve Belâgati dersleri en az altı yarıyla yayılarak okutulması gerekmektedir. Bu karar 24 Temmuz 2015 tarihinde, "Dersler" konulu ve 41638 sayılı ile ilgili fakültelere gönderilmiştir. bk. İlahiyat, İslâmî İlimler, İslam ve Din Bilimleri, Dini İlimler Fakültelerine gönderilen Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının 24.07.2015 tarih ve 75850160-104.01.01.06/41638 sayılı yazı.

¹⁴ Milli Eğitim Bakanlığı, "Öğretmenlik Alanları, Atama ve Ders Okutma Esasları", *Tebliğler Dergisi*, Sayı 2678, ss. 5-19, Mart 2014.

neden böyle bir şart olmadığına pedagojik açıdan ele alınarak tartışılması gerektiği kanısındayız.¹⁵

Zorunlu Arapça Hazırlık Programı Uygulamaları Çerçevesinde Arap dili ve edebiyatı, mütercim-tercümanlık (Arapça) ve Arapça öğretmenliği programlarına bağlı yabancı dil hazırlık bünyesinde altındaki hazırlık sınıflarının ilgili kanun ve yönetmeliğin verdiği yetkiye dayanarak aldıkları başlıca kararlardan bazıları şöyledir. Bu kararların bir fikir vermesi bakımından olduğu gibi aktarmanın uygun olacağı kanısındayız.

İlahiyat Fakülteleri Programları Dışındaki Arapça Hazırlık Uygulamalarından Örnekler:

1. Yabancı dil hazırlık programı 16 haftalık 2 yarıyıldan oluşmaktadır.
2. Haftalık ders saatleri en az yirmi, en çok otuz saat olarak düzenlenir.
3. Derslerin %85'ine devam etmek zorunludur.
4. Hazırlık sınıflarında yabancı dil eğitimi Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Programı ölçütlerine göre A1, A2, B1, B2 seviyelerine göre düzenlenir.
5. Hazırlık eğitimine başlayan öğrenciler seviye belirleme sınavının sonuçlarına göre seviyelerine uygun sınıflarda öğrenimlerine başlarlar. Seviye tespit sınavı dört dil becerisi (okuma, dinleme yazma ve konuşma) temel alınarak uygulanır.
6. Kendi imkânları ile yabancı dil öğrenmek isteyen öğrencilerden ara sınav, kısa sınav ve yılsonu sınavından başarılı olmak şartıyla ilgili yönetim kurulunun kararıyla devam mecburiyeti aranmayabilir. (Gazi Üniversitesi Yabancı Dil Hazırlık Eğitimi Yönetmeliği, 2018).
7. Öğrenci ilk kez aldığı derslerin en az %70'ine ve varsa teorik ders dışındaki her türlü uygulama çalışmasının en az %80'ine devam etmek zorundadır. Devam zorunluluğunu yerine getirmeyen öğrenciler yılsonu ve bütünleme sınavlarına giremezler. (İstanbul Üniversitesi Önlisans ve Lisans Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği, 2010)
8. Hazırlık eğitimi A ve B seviyesi olmak üzere iki farklı seviyede verilmektedir. Öğrencilerin hazırlık sınıflarına hangi seviyede başlayacakları, öğretim yılı başında yapılan Yabancı Dil Seviye Belirleme Sınavı ile belirlenmektedir. Toplamda 70 ve üzeri puan alan A seviyesi öğrencileri B seviyesine; yine toplamda 70 ve üzeri puan alan B seviyesi öğrencileri de kayıt yaptırdıkları bölüm/programa geçiş yaparlar.
9. Her yarıyıl başında düzenlenen Yabancı Dil Yeterlik Sınavından başarılı sayılmak için 100 üzerinden en az 70 almak zorunludur. Zorunlu yabancı dil hazırlık sınıfına kayıtlı tüm öğrenciler bu sınava katılabilirler.
10. Hazırlık sınıfını okuyan ve birinci yarıyılın sonunda başarılı olarak muaf olan öğrenciler; ikinci yarıyıl, lisans öğrencisi olarak ders kaydı yapabilirler (Kırıkkale Üniversitesi Ön Lisans ve Lisans Eğitim-Öğretim Yönetmeliği, 2020).

İlahiyat Fakülteleri Programlarında Arapça Hazırlık Uygulamalarından Örnekler:

1. Zorunlu Arapça hazırlık sınıfı, iki dönemden ibaret olup her dönemin eğitim süresi 16 haftadır (Mardin Artuklu Üniversitesi, 2021).
2. Arapça Hazırlık Programında kur sistemi uygulanmakta olup toplamda 5 kurdan oluşmaktadır. Beşinci kur haricindeki kurlarda 7 ile 9 hafta arasında, beşinci kurda ise 4 ile 6 hafta arasında eğitim verilir. Her kurda haftada 20 ile 30 saat arası ders verilir.

¹⁵ İngilizce öğretmeni olmak için, üniversitelerin dört yıllık eğitim veren İngilizce Öğretmenliği bölümünden mezun olma şartı bulunmaktadır. Mütercim-Tercümanlık, Amerikan Dili ve Edebiyatı, İngiliz Dili ve Edebiyatı gibi bölümlerden mezun olan kişiler de pedagojik formasyon olarak İngilizce öğretmeni unvanını almaya hak kazanmaktadır. Almanca ve Fransızca da benzer koşullar bulunmaktadır. bkz. Millî Eğitim Bakanlığına bağlı eğitim kurumlarına öğretmen olarak atanacakların atamalarına esas olan alanlar ile mezun oldukları yükseköğretim programları ve aylık karşılığı okutacakları derslere ilişkin esaslar, https://ttkb.meb.gov.tr/meb_ays_dosyalar/2022_10/11160806_9_cizelgeveesaslar.pdf (Erişim tarihi: 29.05.2023)

3. Öğrenciler, kur bazında sınıf içi ve çevrim içi derslerin %80'ine devam etmek zorundadır. Kur içerisinde devam şartını yerine getirmeyen bir öğrenci, kur bitirme sınavına giremez ve bir sonraki kurda aynı seviyeyi tekrar eder.
4. Bir kurun not ortalamasını öğrencilerin girdiği sınavlar, yaptığı ödevler ve öğretim elemanlarının değerlendirmeleri belirler. Öğrencilerin seviyelerini başarıyla tamamlayabilmeleri için kur not ortalamalarının en az 65 olması gerekir.
5. AYS'den toplam 70 ve üzeri puan alan %100 Arapça programlarına kayıtlı öğrenciler ile 60 ve üzeri puan alan %30 Arapça programlarına kayıtlı öğrenciler başarılı sayılırlar.
6. Arapça Hazırlık Programından başarısız olan öğrenciler için Yabancı Diller Bölümü tarafından Yaz Okulu açılabilir. Yaz Okulu sonunda AYS'den başarılı olan öğrenciler kayıt yaptırmış oldukları lisans programına başlarlar. (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, 2021).
7. Arapça hazırlık sınıflarında 832 saatlik Arapça dil öğretimi programı uygulanır.
8. Zorunlu hazırlık sınıfında yabancı dil eğitim-öğretimi başlangıç, orta, ileri ve üst seviye olmak üzere dört düzeyde programlanıp uygulanır. Her düzeyde öğretim süresi en az 8 haftadır. Haftalık ders saati de 24 saatten az olamaz.
9. Zorunlu Hazırlık Sınıfında eğitim-öğretim gerekli işitsel ve görsel araç gereçlerle donatılmış dersliklerde, en fazla 30 öğrenci kapasiteyle yapılır.
10. Hazırlık Sınıfında Yabancı Dil öğretiminin her düzeyinde başarı puanı diğer düzeylerden bağımsız olarak hesaplanır. Bir düzeyde başarılı olan öğrenci, bir sonraki düzeyden öğrenimine devam eder. Yabancı Dil öğretiminin her düzeyinde bir ara ve bir bitirme sınavı yapılır. Bitirme sınavına girebilmek için ilgili düzeyde derslerin %80'ine devam etme zorunluluğu vardır. (İstanbul Üniversitesi, 2021).
11. Arapça Hazırlık Birimi tarafından İlahiyat Fakültesi ve Mütercim-Tercümanlık (Arapça) öğrencileri için uygulanan zorunlu Arapça hazırlık sınıfı güz ve bahar dönemlerinden her birinde üç devre olmak üzere 6 kurdan ve toplam 900 saatten oluşmaktadır. Tüm kurlar 5 hafta eğitim +1 hafta sınav (yazılı, sözlü ve bütünleme) şeklinde düzenlenir. Kurlar haftada 30 saat üzerinden toplam 150'şer saatten oluşur
12. Ders içerisinde kullanılan iletişim dili Arapçadır. Öğrenci, derslerin en az %90'ına devam etmekle yükümlüdür.
13. Arapça zorunlu hazırlık programlarını verimli bir şekilde uygulamak için bir sınıfta ortalama 15 öğrenci bulunmaktadır. Bir sınıfta en az 10 en çok 20 öğrenci bulunabilir (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, 2020).
14. Yabancı dil hazırlık programında verilen derslerin bir kısmı ya da tamamı YK önerisi ve senatonun kararıyla örgün, uzaktan öğretim ya da karma öğretim yöntemleri ile verilebilir. Yabancı dil hazırlık programında verilen derslerin bir kısmı ya da tamamı için YK kararıyla farklı öğrenci gruplarına farklı eğitim-öğretim programları, ara sınavlar ve yeterlik sınavları uygulanabilir.
15. Yabancı dil hazırlık programına kayıt yaptıran öğrenciler derslerin en az %85'ine devam etmek zorundadır.
16. %30 yabancı dille öğretim yapılan programlara kayıtlı öğrenciler için geçme notu en az 60'tır. Öğretim dili tamamen yabancı dil olan programlara kayıtlı öğrenciler için ise geçme notu en az 70'tir (Ankara Üniversitesi Ön Lisans ve Lisans Eğitim Öğretim Yönetmeliği, 2021).

Öneriler

Elde edilen bulgular doğrultusunda zorunlu Arapça hazırlık programına ilişkin tespit edilen başlıca sorun ve çözüm yolları beş ana başlık altında, sorun ve öneri şeklinde ele alınarak incelenmiştir.

İlgili Mevzuata-Programın İçeriğine İlişkin Bilgi Eksikliği

Sorun: Öğrencilerin Arap diline ilişkin düşünce ve bilgilerinin yüzeysel olması veya daha önceki eğitimlerinden dolayı Arapçaya ön yargılı yaklaşımları.

Öneri 1: Bu bölümü tercih edecek öğrencilerden A-1 seviyesinde olsa dahi belli düzeyde Arapça bilmeleri ve bunu belgelendirmeleri şart koşulabilir.

Öneri 2: Öğrencilere ilk olarak Arapçanın diğer yabancı diller gibi bir dil olduğu anlatıldıktan sonra neden Arapça bilmeleri gerektiği örneklerle açıklanmalıdır. Özellikle ortaöğretim aşamasında bu bilincin kazandırılmasına önem verilmelidir.

Öneri 3: Öğrencilerin Arapçaya olan ön yargılarını kırmak ve aidiyetlerini güçlendirmek adına belli aralıklarla sosyal ve kültürel aktiviteler düzenlenmeli, dil laboratuvarından yararlanmaları teşvik edilmeli, farklı becerilere yönelik kulüpler kurmaları sağlanmalı ve bu hususta gerekli materyal temin edilmelidir. Eğitimin icra edildiği yerlerin koridor ve duvarlarında Arapçayı sevdirecek Arapça poster, tablo gibi materyalin yer almasına önem verilmelidir.

Sorun: Programın aşamalarına yönelik hem öğretmenlere hem de öğrencilere yol gösterecek bir kılavuzun üniversite tercihleri kesinleşmeden öğrencilerin ulaşabileceği şekilde ilgili kurumun sitesinde yer almaması veya güncel olmaması.

Öneri: İlgili kılavuzda, yıllık ders programından müfredattaki derslere ve ders materyallerine, öğrenci başarısının nasıl hesaplanacağına, haftalık takip edilecek konulardan başarının nasıl değerlendirileceğine, başarı notunun ve devamsızlıkların nasıl takip edileceğine yönelik anlaşılabilir bir dille kaleme alınmış güncel bilgilerin kolayca ulaşabilecek farklı platformlarda yer almasına dikkat edilmelidir. Bu bilgiler üniversitedeki sosyal ve kültürel ortama varıncaya kadar tüm sorulara cevap olabilecek şekilde aydınlatıcı olmalı ki öğrenci kendisini nasıl bir süreç beklediğini ön görmelidir. Bu hususların orta öğretim aşamasının özellikle son sınıflarından itibaren aktarılması daha yararlı olabilir.

Amaç ve Muafiyet

Sorun: Hazırlık program amacının tam olarak anlatılamaması ve muafiyete ilişkin bazı belirsizlikler.

Öneri: Eğitim ister tamamen ister kısmen Arapça olsun hazırlık sınıfının esas amacı müfredattaki ana ve yardımcı Arapça kaynakları doğru okuyup anlamak ve anlatılan Arapça dersleri takip edebilecek düzeyde dil öğrenmektir. Yani öğrenciye ilahiyat alanıyla ilgili bilgiler vermek değil, temel Arapça kaynakları okuyup-anlama becerisi edindirmektir. Meseleye bu perspektiften bakılmalı ve buna uygun biçimde ders programı ile ölçme ve değerlendirme yapılmalıdır. Dil konusunda yeterli olanlara muafiyet hakkı tanınması da bu hususa matuftur. Bu çerçevede yabancı dil eğitimi ile yabancı dille eğitim meseleleri birbirine karıştırılmamalıdır.

Öneri 2: Öğrencilerin başarı durumlarını belirlemek ve seviye grupları oluşturmak için akademik yılın başında yapılan yeterlik sınavı aynı zamanda seviye tespit sınavı olarak değerlendirilmeli ve zorunlu tutulmalıdır. Sınav sonucunda hazırlığa devam etmek zorunda olan öğrenciler seviyelerine uygun sınıflara yerleştirilmelidir.

Öneri 3: Seviye tespit sınavı sonucunda A2 grubunda eğitime başlayan ve güz dönemi sonunda genel not ortalaması 90 ve üzeri olan öğrenciler, hazırlık eğitimini başarı ile tamamlamış sayılarak bahar döneminde lisans programında eğitime devam etme hakkına sahip olmalı veya güz dönemi sonunda yapılan yeterlik sınavına girme hakkı verilmelidir.

Şube Mevcudu-Müfredat ve Materyal

Sorun: Bir şubedeki öğrenci sayısının fazla olması veya öğrenci dağılımının homojen olmaması.

Öneri: Dil eğitiminde öngörülen uluslararası standartlara uyulmalı şube mevcudunun 15-20 kişiyi aşmamasına riayet edilmelidir. Ayrıca bazı kriterler referans alınarak öğrenci dağılımına dikkat edilmelidir.

Sorun: Müfredattaki derslerin bir kitap seti odaklı olması ve eğitim materyalinin ihtiyaca cevap verecek düzeyde olmaması.

Öneri 1: Hazırlık sınıflarında ders kitaplarının ağırlığı en fazla %60 civarında olmalı geri kalan oran ilgili eğitim komisyonu tarafından klasik temel dini kaynaklar referans alınarak hazırlanan ders notu, uygulama, terim ezberleme vb. hususlarla tamamlanmalıdır.

Öneri 2: Hazırlık eğitiminde belirlenen seviyelere uygun kitap ve materyal temin edilmelidir. Kitap takip oranı %60'ı geçmemeli geri kalan müfredat temel konulara sadık kalmak kaydıyla klasik kaynakların farklı metinlerinden seçilmelidir.

Öneri 3: Akademik yılın güz dönemi belli bir Arapça öğrenim seti takip edilmesinin ardından bahar döneminde klasik dini metinlerden oluşan bir program oluşturularak öğrencilerin özellikle dini metinleri okuyup-anlamaya yönelik becerileri geliştirilebilir.

Sorun: Programda yer alan dil becerilerine yönelik konu dağılımının, oranının ve sıralamasının programın amacıyla tam uyumlu olmaması.

Öneri 1: Dört dil becerisinden ilk olarak okuma-anlamanın esas olduğu bilinmeli, bu becerinin arka planını oluşturan gramer konuları (sarf-nahv) öğretilmeli, yazı becerisi ise sarf ve nahv içinde değerlendirilmelidir. Mevcut koşullar göz önünde bulundurularak konuşma becerisinin ikincil öneme sahip olduğu bilinmelidir. Bu bağlamda öğrencinin kendini tanıtip, günlük olarak sıklıkla karşılaşacağı durumları anlatabilecek düzeyde konuşma becerisine ve bunları yazıya geçirme melekesine sahip olması yeterli görülmelidir.

Öneri 2: İlk olarak Arapçada en çok kullanılanlardan başlamak suretiyle farklı kategorilerde kelimeler ezberletilerek, cümle kurma ve anlamaya yönelik alt yapı hazırlanmalıdır. Ayrıca sözcük bağlamında analiz etme becerisinin gelişimi için temel sarf konularının öğretilmesine öncelik verilmelidir. Nahv konuları beşinci haftadan sonra anlatılmalıdır. Gramer konularının teorik bilgiler olduğu, bunların ezberlenmesi halinde maksadın hasıl olacağı yanılgısından kaçınılmalıdır. Bu kuralların doğru okuma ve anlamanın bir çeşit sağlaması olduğu, cümleyi oluşturan öğelerin tanınmasına matuf olduğu vurgulanmalıdır. Bu minvalde Arapça dil bilgisine yönelik tüm konulara ilişkin temel düzeyde teorik bilgi verilmekle yetinilmekle birlikte, okunacak metinler üzerinden uygulamaya ağırlık verilmelidir. Ayrıca tercüme de gereken önem verilmelidir. Tüm ders konuları organik bir bütün oluşturacak şekilde sıralanmalı, derslerden önce işlenecek konunun katkısı ve önemi vb. noktalara sade bir üslupla kısaca değinilmelidir.

Öneri 3: Hazırlık eğitimi kısmen Arapça olan bölümlerde A1, A2, B1 tamamen Arapça olan bölümlerde ise A1, A2, B1 ve B2 şeklinde seviyelere göre düzenlenmeli her seviyenin dört dil becerisine göre içeriği ve kazanımları açık bir şekilde belirlenerek standart bir çerçeve oluşturulmalıdır. Öğrencinin pek muhatap olmayacağı nadir meseleler sonra ki sınıflara ötelenmeli, mevcut koşullar göz önüne alınarak ehemmin mühimme tercih prensibine uyulmalıdır.

Öneri 3: Öğrencilerin başarı durumlarını belirlemek ve seviye grupları oluşturmak için akademik yılın başında yapılan yeterlik sınavı aynı zamanda seviye tespit sınavı olarak değerlendirilmeli ve zorunlu tutulmalıdır. Sınav sonucunda hazırlığa devam etmek zorunda olan öğrenciler seviyelerine uygun sınıflara yerleştirilmelidir.

Ölçme-Değerlendirme ve Başarı Sayılma

Sorun: Ölçme ve değerlendirmenin bir standarda ve yeterince şeffaf olmaması.

Öneri 1: Eğitim ve öğretim hususunda uluslararası genel kabul görmüş ilkelere hareketle; ölçme ve değerlendirme en temel unsur olup, standart, denetlenebilir ve şeffaf olmalıdır.

Eğitim-öğretim süresince yapılacak ölçme ve değerlendirmeler her dil becerisi için farklı oranlarda olmakla birlikte -beceri saatlerinin dağılımına paralel olarak- tüm dil becerilerini kapsamalıdır. Bu yönde yapılacak sınavların öğretilen konulara uyumlu ve beceriyi ölçecek nitelikte olmasına azami dikkat edilmelidir. Sınav tarihleri ve beceri ağırlıkları önceden duyurulmalıdır. Her dil becerisi tek başına değerlendirilmeli, gerekirse bir baraj puanı olmalı, ardından tüm becerilerin yansıtıldığı ortalama başarı notu hesaplanmalıdır. Eğitimi yapılan her beceriye yönelik ölçme ve değerlendirme yapılmalı, sonuçlar genel başarı notuna yansıtılmalıdır.

Öneri 2: Yapılacak tüm sınavlar ait olduğu seviye dikkate alınarak ağırlık (%70) klasik metinlerden seçilmekle birlikte modern metinler de dikkate alınmalı, sınavın hangi dil becerisini ölçtüğünün bilincinde olunmalıdır. Farklı şubelerde ders gören tüm öğrencilerin aynı sınava ve aynı ölçme ve değerlendirme kriterlerine tabi olduğu göz önünde bulundurularak, bir standart oluşturma adına ders döneminden önce hangi haftalarda hangi konuların öğretileceği planlanmalı, belirlenen yol haritası titizlikle tüm şubelerde uygulanmalıdır.

Öneri 3: Gerçekleştirilecek ölçme ve değerlendirmeler tarih, saat, yeri, niteliği ve örnek sorular yanı sıra idari işlerle ilgili olası sorulara cevap verebilecek teknik bilgiler ilgili birimin internet sitesinin yanı sıra öğrencilerin olduğu WhatsApp vb. uygulamalarda duyurulmalıdır. Öğrencilerin hangi kaynaklardan yararlanacağı, hangi dil becerilerinin ne ölçüde değerlendirileceği açık bir şekilde belirtilmelidir. Ölçme ve değerlendirmeye konu olan Arapça eğitiminin temel hedef ve kazanımları net bir şekilde ortaya konmalıdır.

Öneri 4: Ölçme ve değerlendirme komisyonu oluşturularak bu yöndeki tüm işlerin bu komisyon tarafından yürütülmesi daha sağlıklı olabilir. Böylece hem ders veren öğretmenlerin yükü ciddi anlamda azalacak hem de daha şeffaf bir ölçme değerlendirme ortamı doğacaktır. Söz konusu komisyon hem ölçme hem de değerlendirmenin tüm aşamalarından sorumlu olacaktır. Ayrıca not giriş işlemlerini yapacaktır.

Öneri 5: Muhadese (konuşma) sınavı dışındaki tüm sınavlar iki aşamalı olmalı ve her aşama iki bölümden oluşmalıdır. Biri, dilbilgisi ve yazı becerisini diğer aşama ise okuma-anlama/dinleme-anlama becerisini ölçmelidir. Muhadese sınavı ise temel iletişim konuları çerçevesinde olmak üzere her eğitim-öğretim döneminin sonunda bir defa olmak üzere bir akademik yılda iki defa icra edilmelidir.

Öneri 6: Zorunlu yabancı dil hazırlık sınıflarından başarılı olan öğrencilere dili ve puanı belirtilerek “*Arapça Hazırlık Sertifikası*” adlı belge verilmeli ve bu belge diğer ilahiyat fakültelerinde de geçerli olmasına yönelik adımlar atılmalıdır.

Öneri 7: Hazırlık başarısını ölçmek üzere ise bir akademik yılda planlanan ölçme ve değerlendirmeye yönelik sınav ve ağırlıkları aşağıdaki tabloda olduğu şekilde düşünülebilir.

Güz/Bahar		
Sınav Adı	Dönem Ağırlığı	Toplam Ağırlığı
Quiz-1	% 15	%30*2=60
Quiz-2	% 15	
Vize	%45	
Muhadese	% 15	

Öğrenci klasörü*	%10	
Final	%40	
Sınav Konu Dağılımı	Sınavlarda her dil becerisinin ağırlığı şöyle olmalıdır; Okuma-anlama %40, dilbilgisi %35 dinleme-anlama %15 ve yazı becerisi %10. Ayrıca final sınavında baraj 50 puan olmalıdır. Derslerde de ders saat dağılımı buna paralel olmalıdır.	
*Dönem boyunca öğrenciye verilen çeşitli ödevlerin yer aldığı klasör.		

Sorun: *Ders dışı dil etkinliklerin ihmal edilmesi.*

Öneri: **Ders** dışı etkinlikler en az toplam ders saatlerinin %5'i kadar olmalıdır. Ayrıca üçüncü hafta bir veya birkaç öğrenci tarafından grup olarak farklı bir dil becerisine yönelik sunum yapılmalıdır. Bu tür etkinlikler "öğrenci klasörü" adı altında ödev, sunum ve gösteri gibi çeşitli uygulamalardan oluşmalıdır. Dönem başında ilgili komisyon tarafından içeriği belirlenen söz konusu klasör her dönemin sonunda ilgili öğretim elemanı tarafından değerlendirilerek, öğrencinin başarı notuna %10 oranında yansıtılmalıdır.

Sorun: *Ders saatlerinin yeterli olmaması.*

Öneri: Ders saatleri toplamda 800-1000 saat arası olmalıdır. Dolayısıyla her dönem 16 hafta ve haftada işlenen ders saatlerinin en az 2 saati pratik olmak üzere 25 saatten az olmamalıdır.

Sorun: *Hazırlık sınıfı ardından kayıtlı olunan programa başlayıncaya kadar olan tatil süresinin epey uzun olması.*

Öneri: Hazırlık programlarının ardından verilen üç aydan uzun aranın dil alanında edinilen tecrübenin büyük ölçüde yitirilmesine yol açtığı göz önüne alınarak yaz döneminde ders veya kurs imkânı sunulmalı veya mevcut birikimin korunması ve geliştirilmesine yönelik farklı alternatifler düşünülmelidir.

Eğitmenler ve Yönetim

Sorun: *Eğitmenlerin ilgili mevzuata, uygulanacak programa, müfredattaki derslere her yönüyle yeterince hâkim olmamaları, formasyon eksikliği.*

Öneri 1: Eğitmenler ilk olarak Arapça hazırlık eğitiminin temel hedefini idrak etmiş, içselleştirmiş, dil eğitimi hususunda formasyon eğitimi almış olmaları gerekir. Müfredattaki derslerin içeriğine yeterince vakıf olmalarının yanında mevcut koşullar çerçevesinde gerekli ders dışı teknik (not-yoklama girişi, bilgisayar kullanımı vb.) becerilere sahip olmalılar.

Öneri 2: Derslerin kısmen Arapça olduğu program ile tamamen Arapça olduğu program farklı ders programına, dersliklere ve sınavlara sahip olmalıdır. Eğitim dili tamamen Arapça olan programda ders hocalarının Arap hocalardan olması tercih edilmelidir.

Öneri 3: Hazırlık sınıflarının işleyişlerine yönelik ilgili mevzuatın uygulanmasına açıklık getirmek ve somut olarak uygulamada birliktelik sağlamak amacı ile yabancı dil hazırlık sınıfı eğitim öğretim ve sınav yönergesi ve/veya zorunlu Arapça hazırlık sınıfı eğitim öğretim ve sınav yönergesi düzenlenmeli ve ihtiyaç duyulması halinde belli aralıkla güncellenmelidir.

Öneri 3: Dil öğretiminin Arapça konuşan veya basit düzeyde Arapça bilgisi olan herkesçe yapılabilir bir alan olduğunun düşünülmemeli. Bir başka ifade ile dil bilmek dil öğretmek ile eşdeğer görülmemelidir. Dersler, alana yönelik gerekli yeterliliğe sahip olmayan diğer öğretim elemanları tarafından yürütülmemeli, alandaki ihtisaslaşmaya riayet edilmelidir. Bu çerçevede eğitimci, Arapça dil eğitimi verme hususunda ulusal veya uluslararası yeterliliğe sahip hocalardan seçilmelidir.

Öneri 4: Eğitimci belli periyotlarla ders işleyiş tekniklerini ve bu alandaki yeni gelişmeleri takip etmeli ve bunları tartışmalıdır. Ayrıca Arap ülkelerinde belli sürelerde bulunarak bir tecrübe edinmeleri sağlanmalıdır.

Öneri 5: Eğitim elemanlarının akademik yılın sonunda teslim edilmek üzere programın eksik ve aksayan yönlerini ve çözüm önerilerini içeren bir rapor hazırlayacakları bildirilmelidir. Bu bağlamda lisans programındaki hocaların konuya ilişkin rapor ve önerileri de dikkate alınmalıdır. Bu minvalde Arapça hazırlık programına yönelik diğer üniversitelerinin uygulamaları ve pratikleri takip edilerek konuya ilişkin daha geniş bilgi edinilmelidir. Konu çerçevesinde sunulan tüm rapor ve teklifler kategorilere ayrılmasının ardından ders veren eğitimcilerden oluşan Arapça hazırlık komisyonunca pedagojik açıdan ve objektif şekilde ele alınarak değerlendirilmelidir. Yararlı olduğu öngörülen hususların uygulanması için gerekli altyapı oluşturulmasının ardından pratiğe dökülmelidir. Hazırlık programı kalitesinin artırılmasına yönelik bu tür çalışmalar ilgili tüm birimleri kapsamı ve belli periyotlarla tekrarlanmalıdır.

Öneri 6: Türkiye'deki tüm zorunlu Arapça hazırlık programlarının temsilcilerinden oluşacak bir komisyon tarafından çerçevesi çizilen ve sonuçları kabul edilen ortak bir yeterlilik sınavına yönelik çalışma yapılmalıdır.

Sonuç

İlahiyat fakülteleri çerçevesinde zorunlu Arapça hazırlık programına yönelik yapılan bu araştırmada her üniversitenin kendine göre bir yol izlediği, bu hususta eğitimin içeriğini belirleyen ulusal bir çerçevede olmadığı gibi ölçme ve değerlendirme kriterlerinin neler olduğuna yönelik eğitim kurumlarının referans aldığı objektif bir standardın olmadığı da görülmüştür. Bundan dolayı ilk olarak ülke içindeki uygulamalar sonra da Arapça eğitimi hususunda referans alınabilecek diğer dünya ülkelerindeki uygulamalar dikkate alınarak, hedeflerin büyük ölçüde belirlendiği, farklılıkların minimize edildiği standart bir çerçeve çizilmesinin zaruri olduğu anlaşılmaktadır.

Zorunlu yabancı dil hazırlık programı kapsamında yer alan Arapça hazırlık programı eleştirel bir perspektiften ele alındığında hem teori hem uygulama hem de ilgili mevzuattan kaynaklanan bazı problemleri olduğu görülmüştür.

Gerek Arapça eğitim ve öğretimine ve gerekse Arapça hazırlık sınıflarına yönelik ulusal ve uluslararası boyutta zaman zaman gerçekleştirilen toplantılarda konuya ilişkin sorunlar dile getirilerek, çözüm yolları işaret edilse de maalesef sunulan teklif ve çözümlerin çoğu pratiğe dökülememektedir. Ayrıca hazırlık programının başarıya ulaşmasında birçok değişken olduğundan kapsamlı istatistiksel analizler yapılmadan hazırlık uygulamalarının ne kadar başarıya ulaştığına yönelik kesin bir yargıya varmak ta mümkün değildir. Son olarak konuya ilişkin başlıca sorun ve olası çözüm yollarına ilişkin öneriler sunulmuştur.

Kaynakça

Akalın H. (2015). *Türkçenin Güncel Sorunları. Türk Dili-I*. Eskişehir. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Ankara Üniversitesi Ön Lisans ve Lisans Eğitim Öğretim Yönetmeliği, 08/08/2017 tarih ve 30148 sayılı Resmî Gazete.
- Ankara Üniversitesi Yabancı Dil Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği. 24 Mart 2016 Perşembe Resmî Gazete Sayı: 29663.
- Arpaçukuru O.- Üzümcü M. (Aralık 2020). "İlahiyat Fakültesi Hazırlık Sınıfı Öğrencilerinin Arapça Dersine İlişkin Tutumları (Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Örneği)". *Tasavvur / Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 6(2) 853-886.
<https://doi.org/10.47424/tasavvur.786030>
- Aydoslu, U. (2005). *Öğretmen Adaylarının Yabancı Dil Olarak İngilizce Dersine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, s. 69.
- Bursa Uludağ Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Yabancı Dil Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği. (11 Eylül 2021).
<https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihrist>
DetayIframe?MevzuatTur=8&MevzuatNo=34783&MevzuatTertip=5
- Çoştur, Y. ve Yılmaz M. (2020). İlahiyat Fakültesi Yabancı Dil Hazırlık Programı: Sorunlar ve Öneriler. Beau Bassin: Lap Lambert Academic Publishing.
- Dereli, M. V. (2013). İlahiyat Fakültelerinde Arapça Eğitimi ve Araştırmaları ile İmam Hatip Liselerinde Arapça Eğitimi ve Sorunları Çalıştaylarının Değerlendirmesi, *Marife: Dini Araştırmalar Dergisi [Bilimsel Birikim]*, 13(2).
- Edurese Akademi Arapça Koordinasyon Toplantısı ve Çalıştayı. (29.05.2023).
<https://www.youtube.com/watch?v=NrZAY4Ct4Gs>
- Ekinci. İ. (2019). İlahiyat Fakültesi Öğrencilerine Verilen Arapça Hazırlık Eğitimine Dair Bir İnceleme. *Van ilahiyat dergisi*, 7(11), 144–161.
- Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yabancı Diller Bölümü Arapça Hazırlık Programı Eğitim ve Öğretim Yönergesi, Senato Karar Tarih ve Sayısı: 01.09.2021/185.
- Gazi Üniversitesi Yabancı Dil Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönergesi, 08.11. 2018, Toplantı sayısı 16. Gazi Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Öğrenci El Kitabı, 2021.
- Gazi Üniversitesi Yabancı Dil Hazırlık Eğitimi Yönetmeliği. Resmî Gazete Tarihi: 20.09.2018 Resmî Gazete Sayısı: 30541 Mükerrer.
<http://arapcaogretmenligi.fsm.edu.tr/> (Erişim: 11 Eylül 2021).
- <http://fef.bingol.edu.tr/bolumler/dogu-dilleri-ve-edebiyati-bolumu/> (Erişim: 11 Eylül 2021).
- <http://fef.kilis.edu.tr/bolum/797911/bolumler/dogu-dilleri-edb--bolumu> (Erişim: 11 Eylül 2021).
- <http://ibu.edu.tr/uluslararası> (Erişim 15 Eylül 2021).
- <http://iif.fsm.edu.tr/> (Erişim 15 Eylül 2021).
- <http://iif.fsm.edu.tr/İslami-İlimler-Fakültesi-Bolumler--İslami-İlimler> (Erişim: 11 Eylül 2021).
- <http://www.dtcf.ankara.edu.tr/dogu-dilleri-ve-edebiyatlari-bolumu/arap-dili-ve-edebiyati-anabilim-dali/> (Erişim: 11 Eylül 2021).
- <http://www.fsm.edu.tr/resim/Dosya/islami-ilimler2021-07-08-05-40-04pm.pdf> (Erişim 15 Eylül 2021).
- <https://aday.aydin.edu.tr/bolumler/yabanci-diller-yuksekokulu/> (Erişim: 11 Eylül 2021).

- <https://aday.fsm.edu.tr/Egitim--Hazirlik-Programlari--Arapca-Hazirlik> (Erişim: 15 Eylül 2021).
- <https://arapca.kku.edu.tr/Bolum> (Erişim: 11 Eylül 2021).
- <https://arapdili-edebiyat.istanbul.edu.tr/tr/content/arap-dili-ve-edebiyati-tanitim/arap-dili-ve-edebiyati-tanitim> (Erişim: 11 Eylül 2021).
- <https://arpogr.29mayis.edu.tr/tr/> (Erişim: 11 Eylül 2021).
- <https://atauni.edu.tr/arap-dili-ve-edebiyati/tarihce> (Erişim: 11 Eylül 2021).
- <http://www.dicle.edu.tr/tr/birimler/dogu-dilleri-ve-edebiyati-bolumu/sayfalar/arap-dili-ve-edebiyati-program-bilgileri-8769> (Erişim: 11 Eylül 2021).
- <https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2022/YKS/TERC%C4%B0H/tkilavuz27072022.pdf> (Erişim: 29 Ağustos 2022)
- <https://egitim.adiyaman.edu.tr/tr/bolumler/yabanci-diller-egitimi-bolumu/hakkinda/tarihce> (Erişim: 11 Eylül 2021).
- <https://egitim.sdu.edu.tr/arapcaogrt> (Erişim: 11 Eylül 2021).
- <https://etec.gov.sa/ar/productsandservices/Qiyas/lingual/Arabic/Pages/default.aspx> (Erişim: 30 Eylül 2021).
- <https://gef-yabancidiller-arapdili.gazi.edu.tr/> (Erişim: 11 Eylül 2021).
- <https://ilahiyat.ibu.edu.tr/> (Erişim 15 Eylül 2021).
- <https://ilahiyat.ibu.edu.tr/ogrenci/arapca-hazirlik> (Erişim: 11 Eylül 2021).
- <https://İslâmîlimler.aku.edu.tr/fakulte-tanitimi/> (Erişim: 11 Eylül 2021).
- <https://ilahiyat.istanbul.edu.tr/tr/content/egitim/arapca-hazirlik-koordinatordugu> (Erişim: 24 Eylül 2021).
- <https://ilahiyat.istanbul.edu.tr/tr/content/lisans-programlari-mufredati-637474393131019207/lisans-programlari-mufredati> (Erişim 15 Eylül 2021).
- <https://ilahiyat.marmara.edu.tr/>(Erişim 15 Eylül 2021).
- <https://ilahiyat.marmara.edu.tr/fakulte/genel-bilgiler> (Erişim: 31 Ağustos 2022).
- <https://ilahiyat.marmara.edu.tr/ogrenci/ders-programlari-icerikleri> (Erişim 15 Eylül 2021).
- <https://tanitimedebiyat.istanbul.edu.tr/tr/content/dogu-dilleri-ve-edebiyatlari-bolumu/arap-dili-ve-edebiyati> (Erişim 25 Eylül 2021).
- <https://tra.29mayis.edu.tr/tr/> (Erişim: 11 Eylül 2021).
- <https://uludag.edu.tr/ilahiyat> (Erişim 15 Eylül 2021).
- <https://www.american.edu/cas/wlc/languages/arabic.cfm> (Erişim 10 Ekim 2021).
- <https://www.artuklu.edu.tr/arap-dili-ve-edebiyati> (Erişim: 11 Eylül 2021).
- <https://www.artuklu.edu.tr/İslâmî-ilmeler-fakultesi/programin-tarihcesi> (Erişim: 11 Eylül 2021).
- <https://www.aybu.edu.tr/imt/tr> (Erişim: 11 Eylül 2021).
- <https://www.aybu.edu.tr/İslâmîlimler/tr/sayfa/1479/S%C4%B1k-Sorulan-Sorular->(Erişim: 11 Eylül 2021).

- <https://www.aydin.edu.tr/tr-tr/akademik/fakulteler/egitim/arapcaogretmenligi/Pages/default.aspx> (Erişim: 11 Eylül 2021).
- <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages/home> (Erişim: 25 Eylül 2021).
- <https://www.ed.ac.uk/studying/undergraduate/degrees/index.php?action=view&code=TR61> (Erişim 10 Ekim 2021).
- <https://www.erbakan.edu.tr/yabancidilleregitiimi/anabilim> (Erişim: 11 Eylül 2021).
- <https://www.izu.edu.tr/akademik/fakulteler/egitim-fakultesi/bolumler/yabanci-diller-egitimi-bolumu> (Erişim: 11 Eylül 2021).
- <https://www.kafkas.edu.tr/ddeb/TR/sayfa10165> (Erişim: 11 Eylül 2021).
- <https://www.karatay.edu.tr/FakulteHakkinda/YDYO.html> (Erişim: 11 Eylül 2021).
- <https://www.kmu.edu.tr/yabancidilleryo/sayfa/4031/bolumlerimiz/mutercim-ve-tercumanlik-bolumu/tr> (Erişim: 11 Eylül 2021).
- <https://www.oecd.org/education/talis/> (Erişim 10 Ekim 2021).
- <https://www.okan.edu.tr/insanvetoplum/sayfa/11/arapca-mutercim-tercumanlik-anabilim-dali/> (Erişim: 11 Eylül 2021).
- <https://www.osym.gov.tr/TR,23884/2022-yuksekogretim-kurumlari-sinavi-yks-tercihlerin-alinmasi-27072022.html> (Erişim: 29 Ağustos 2022).
- <https://www.pdx.edu/academics/programs/undergraduate/arabic> (Erişim 10 Ekim 2021).
- <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160323-6.htm> (Erişim: 11 Eylül 2021).
- https://www.selcuk.edu.tr/Birim/yabanci_diller_yo-mutercim_tercumanlik (Erişim: 11 Eylül 2021).
- https://www.selcuk.edu.tr/Hakkinda/sosyal_bilimler_ens-dogu_dilleri_ve_edebiyatları-arap_dili_ve_edebiyati (Erişim: 11 Eylül 2021).
- <https://www.yok.gov.tr/kurumsal/idari-birimler/egitim-ogretim-dairesi/zorunlu-yabanci-dil-hazirlik-sinifi-acma-esaslari> (Erişim 15 Eylül 2021).
- <https://ydyo.gazi.edu.tr/view/page/281847> (Erişim 25 Eylül 2021).
- <https://ydyo.kku.edu.tr/Idari> (Erişim 15 Eylül 2021).
- <https://ydyo.kku.edu.tr/Idari/Sayfa/Index?Sayfa=sss> (Erişim: 24 Eylül 2021).
- <https://ydyo.omu.edu.tr/tr/akademik/bolumler/arapca-muetercim-tercuemanlik-anabilim-dali> (Erişim: 11 Eylül 2021).
- <https://ydyo.yalova.edu.tr/tr/Page/Icerik/about-us> (Erişim: 11 Eylül 2021).
- <https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-bolum.php?b=10007> (Erişim 15 Eylül 2021).
- <https://yokatlas.yok.gov.tr/netler-tablo.php?b=20041>. (Erişim: 29 Ağustos 2022).
- İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Lisans Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği, 22/12/2010 tarih ve 27793 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır; İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Yabancı Dil Hazırlık Sınıfları Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönergesi, 05/08/2015 tarih ve 2015/12-2 sayılı karar.
- İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Öğrenci El Kitabı, 2019-2020.

- İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Yabancı Dil Hazırlık Sınıfları Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönergesi, 05/08/2015 tarih ve 2015/12-2 sayılı karar.
- İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Zorunlu Hazırlık Sınıfı Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönergesi, 26/3/2020.
- İstanbul Üniversitesi Önlisans ve Lisans Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği. 21.09.2010 Resmî Gazete Sayısı: 27706; İstanbul Üniversitesi Yabancı Dil Eğitim-Öğretiminde Uyulacak Esaslar Hakkında Yönerge.
https://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=2020-iu-yabanci-dil-egitim-ogretiminde-uyulacak-esaslar-hakkinda-yonerge-_637388914452663967.pdf (Erişim: 15 Eylül 2021).
- Kırıkkale Üniversitesi Ön Lisans ve Lisans Eğitim-Öğretim Yönetmeliği, 26 Temmuz 2020 tarihli ve 31197 sayılı Resmî Gazete; Kırıkkale Üniversitesi Ön Lisans ve Lisans Eğitim-Öğretim Yönergesi, Senato Tarihi: 07.08.2020, Karar No: 19/01
- Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Lisans Programları Zorunlu Arapça Hazırlık Sınıfları Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönergesi, <https://www.artuklu.edu.tr/ogrenci-isleri-daire-baskanligi/edebiyat-fakultesi-lisans-programlari-zorunlu-arapca-hazirlik-siniflari-egitim-ogretim-ve-sinav-yonergesi> (Erişim: 11 Eylül 2021).
- Marmara Üniversitesi Yabancı Dil ve Türkçe Hazırlık Sınıfları Eğitim-Öğretim ve Sınav yönergesi
- MEB Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2016). MEB Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı 30.11.2016 tarihli 82 sayılı İlköğretim Arapça Dersi (2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar), Öğretim Programında Değişiklik Yapılması Konulu Kurul Kararı.
- Millî Eğitim Bakanlığı(2014). “Öğretmenlik Alanları, Atama ve Ders Okutma Esasları”, *Tebliğler Dergisi*, 2678, ss. 5-19.
- Millî Eğitim Bakanlığına bağlı eğitim kurumlarına öğretmen olarak atanacakların atamalarına esas olan alanlar ile mezun oldukları yükseköğretim programları ve aylık karşılığı okutacakları derslere ilişkin esaslarhttps://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_10/11160806_9_cizelgeveesaslar.pdf, (Erişim tarihi: 29.05.2023)
- Orhan, D, Alrofaidy, S, Haglan, Y. (Kasım 2021). " تاريخ تعليم اللغة العربية في تركيا وأهمّ تحدياته: كليات العلوم الإسلامية نموذجاً ". *Dergiabant* 9(2): 690-703.
- Vizâretu't-Talîmi'l-Âli ve'l-Bahsi'l-İlmî, ajara'ati-shuuwni-altalabatu-wadawabta-aliqabulu-wshurutih-lilsinati-aldirasiati-2020-2021, <https://www.uohamdaniya.edu.iq/wp-content/uploads/2020/1272021.pdf>.<https://uqu.edu.sa/instarab> (Erişim: 30 Ağustos 2022).
- Yıldız, M. (2003). “İlahiyat Fakültelerinde Arapça Öğretimi ve Problemleri Konulu Çalışma Toplantısı Değerlendirmesi”, *Nüsha*, IX, bahar.
- YÖK, “Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi”, <https://istatistik.yok.gov.tr/> (Erişim 15 Eylül 2021).
- Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, 07/06/2016 tarih ve 75850160-199-34014 sayılı yazı.
- Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, 24.07.2015 tarih ve 75850160-104.01.01.06/41638 sayılı yazı.